

УДК 330.1

Боровик Марина Вікторівна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова*

Borovyk Maryna

*Doctor of Economics, Professor,
Professor of the Department of Management and Public Administration
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0001-7362-7830*

Запорожець Ганна Володимирівна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і публічного адміністрування
Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова*

Zaporozhets Hanna

*candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of Management and Public Administration
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv
ORCID: 0000-0002-7131-6817*

**ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**ORGANIZATIONAL ASPECTS OF FORMING A FINANCIAL AND
ECONOMIC SECURITY SYSTEM FOR BUSINESS ENTITIES**

Анотація. Вступ. Діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання пов'язана з низкою проблем, більшість з яких суттєво впливають на ефективність їх роботи. Однією із найактуальніших проблем є забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, особливо в умовах сучасних викликів, та потребують наукового пошуку нових підходів щодо їх вирішення.

Мета. Метою статті є дослідження організаційних аспектів фінансово-економічної безпеки та визначення ключових складових системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання на основі узагальнення теоретичних аспектів її формування.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети у дослідженні використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження: теоретичного та логічного узагальнення, аналізу та синтезу, дедукції, морфологічного та порівняльного аналізу тощо. Теоретико-методологічною основою даного дослідження є сучасні положення економічної теорії. Інформаційною базою є наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені формуванню фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Результати. У науковій статті досліджено організаційні аспекти формування системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. Розглянуто сутність поняття «фінансово-економічна безпека». На основі узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «фінансово-економічна безпека» запропоновано авторське визначення. Під фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання пропонуються розуміти його здатність ефективно здійснювати свою діяльність та розвиватися, захищаючи свої інтереси та протидіючи загрозам, а також швидко реагуючи на зміни умов функціонування. Обґрунтована необхідність формування ефективної системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання. Визначено складові системи

фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання, серед яких ключовими є: мета, основні цілі та завдання, об'єкт та суб'єкт, функції, принципи, критерії ефективності та надійності та механізм. Визначено вплив факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на систему фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання. Розглянуто вплив системи фінансово-економічної безпеки на результативність функціонування суб'єкта господарювання.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на формуванні ефективного механізму управління системою фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, суб'єкти господарювання, система.

Summary. *Introduction.* The activities of domestic economic entities are associated with a number of problems, most of which significantly affect the efficiency of their work. One of the most pressing issues is ensuring the financial and economic security of economic entities, especially in the context of modern challenges, and it requires scientific search for new approaches to their resolution.

Objective. The purpose of the article is to study the organizational aspects of financial and economic security and to determine the key components of the financial and economic security system of economic entities based on the generalization of the theoretical aspects of its formation.

Materials and methods. To achieve the set goal in the research, a combination of general scientific and special research methods was used: theoretical and logical generalization, analysis and synthesis, deduction, morphological and comparative analysis, etc. The theoretical and methodological basis of this research is the modern provisions of economic theory. The information base consists of scientific publications by domestic and foreign

researchers dedicated to the formation of financial and economic security of business entities.

Results. The scientific article examines the organizational aspects of forming a financial and economic security system for business entities. The essence of the concept of "financial and economic security" is considered. Based on the generalization of theoretical approaches to defining the concept of "financial and economic security," an author's definition is proposed. Financial and economic security of a business entity is understood as its ability to effectively carry out its activities and develop, protecting its interests and countering threats, as well as quickly responding to changes in operating conditions. The necessity of forming an effective financial and economic security system for a business entity is substantiated. The components of the financial and economic security system of a business entity are identified, among which the key ones are: goals, main objectives and tasks, object and subject, functions, principles, criteria of efficiency and reliability, and mechanism. The impact of external and internal environment factors on the financial and economic security system of a business entity is determined. The influence of the financial and economic security system on the effectiveness of the functioning of a business entity is considered.

Prospects. In further scientific research, it is proposed to focus on the formation of an effective mechanism for managing the financial and economic security system of business entities.

Key words: *financial and economic security, economic entities, system.*

Постановка проблеми. Діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання пов'язана з численними проблемами, більшість з яких істотно впливає на результативність їх діяльності. При цьому проблеми фінансово-економічної безпеки є одними з найбільш актуальних в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, особливо в умовах сучасних викликів, та потребують наукового пошуку нових підходів щодо їх

вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам організаційного забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання присвячені праці багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Слід відзначити праці О. Арєф'єва [1], О. Бондаренко [2], Г. Васильціва [3], Н. Зачосової [4], О. Марченко [5], І. Мойсеєнко [5], Ю. Огренич [6], Н. Подольчак [7], Б. Пшик [8] та багатьох інших науковців. Разом з тим залишаються не вирішеними проблемні питання формування ефективної та дієвої системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, що є досить актуальними, особливо в сучасних реаліях.

Метою статті є дослідження організаційних аспектів фінансово-економічної безпеки та визначення ключових складових системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання на основі узагальнення теоретичних аспектів її формування.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети у дослідженні використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження: теоретичного та логічного узагальнення, аналізу та синтезу, дедукції, морфологічного та порівняльного аналізу тощо. Теоретико-методологічною основою даного дослідження є сучасні положення економічної теорії. Інформаційною базою є наукові публікації вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені формуванню фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж перейти до формування системи фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання зосередимося на дослідженні теоретичних аспектів. Слід відзначити, що поняття «фінансова-економічна безпека» є досить розповсюдженим. При цьому на сьогоднішній день в економічній літературі не існує єдиного загальноприйнятого теоретичного підходу до визначення сутності поняття «фінансово-економічна безпека».

Так, І. Мойсеєнко та О. Марченко під фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання розуміють такий його стан, який «який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах [5, с. 15].

На думку Н. Подольчак, фінансово-економічна безпека суб'єкта господарювання представляє собою захищеність його потенціалу «у різних сферах діяльності від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення» [7].

О. Бондаренко розглядає фінансово-економічну безпеку суб'єкта господарювання як «складну систему, яка включає певний набір внутрішніх характеристик, спрямованих на забезпечення ефективності використання корпоративних ресурсів за кожним напрямом діяльності» [2].

Отже, на основі узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «фінансово-економічна безпека» та враховуючи особливості функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання під фінансово-економічною безпекою суб'єкта господарювання пропонуються розуміти його здатність ефективно здійснювати свою діяльність та розвиватися, захищаючи свої інтереси та протидіючи загрозам, а також швидко реагуючи на зміни умов функціонування.

Фінансово-економічну безпеку суб'єктів господарювання розглядають застосовуючи різні підходи, основним з яких є системний. Багато дослідників акцентують увагу на використанні саме системного підходу до формування фінансово-економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарювання.

Б. І. Пшик під системою фінансової безпеки суб'єктів господарювання пропонує розуміти «комплекс інструментів, заходів і забезпечуючи підсистем, спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх

і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування» [8].

Використовуючи системний підхід, фінансово-економічну безпеку суб'єктів господарювання слід розглядати як багаторівневу структурну систему на основі принципів цілісності об'єкта дослідження [1]. Це забезпечує можливість виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між елементами системи та розробляти рекомендації щодо підвищення рівня фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Фінансово-економічна безпека суб'єкта господарювання передбачає формування певної системи, яка характеризується результативністю її впровадження. Необхідність формування ефективної системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання обумовлена тим, що:

- суб'єкти господарювання постійно взаємодіють із зовнішнім середовищем, який є одним із основних джерел загроз, які можуть негативно вплинути на їх діяльність;
- функціонування суб'єктів господарювання пов'язано з наявністю певних слабких місць, а отже існує потреба в визначенні засобів швидкого усунення без значних збитків;
- організація системи фінансово-економічної безпеки є важливою частиною процесу оптимізації бізнес-процесів суб'єктів господарювання та їх взаємодії з внутрішнім та зовнішнім середовищем;
- організація фінансово-економічної безпеки сприяє забезпеченню сталого розвитку суб'єктів господарювання та їх конкурентоспроможності в ринкових умовах тощо.

Система фінансово-економічної безпеки певного суб'єкта господарювання є досить автономною та відокремленою від аналогічних систем безпеки інших суб'єктів. З іншого боку, залежно від адміністративного та територіального поділу, система фінансово-економічної безпеки окремого суб'єкта господарювання є частиною системи

фінансово-економічної безпеки адміністративної одиниці, регіону або країни. Це обов'язково необхідно враховувати при її формуванні. При цьому система фінансово-економічної безпеки не може бути шаблонною для всіх суб'єкта господарювання. Кожен суб'єкт господарювання обирає для себе стратегію й тактику, а також можливі варіанти забезпечення своєї фінансово-економічної безпеки.

Отже, формування системи фінансово-економічна безпека суб'єкта господарювання є складним процесом, який передбачає виділення та поєднання між собою певних внутрішніх елементів, а його мета полягає в тому, щоб переконатися, що всі ресурси використовуються ефективно та приносять максимальну користь суб'єкту господарювання. Таким чином, формування фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання слід розглядати з визначення їх структурних елементів.

Метою системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є формування його здатності протистояти деструктивним впливам зовнішніх та внутрішніх загроз та забезпечити стабільне функціонування в умовах невизначеності.

До основних цілей забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання належать:

- сприяння досягненню мети функціонування суб'єкта господарювання;
- забезпечення ефективного використання економічних та фінансових ресурсів;
- запобігання негативним впливам на функціонування бізнесу;
- забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності;
- гарантування захисту інформації, комерційної таємниці та інтелектуальної власності;
- забезпечення безпеки персоналу тощо.

Серед основних завдань системи фінансово-економічної безпеки

суб'єкта господарювання слід виділити:

- захист законних прав і інтересів суб'єкта господарювання та його співробітників;
- збір, аналіз, оцінка та прогнозування зміни ситуації;
- вивчення конкурентів, партнерів, клієнтів, претендентів на роботу;
- виявлення, попередження та припинення будь-якої незаконної та іншої небезпечної діяльності, яка може зашкодити безпеці суб'єкта господарювання;
- забезпечення збереження матеріальних цінностей;
- отримання необхідної інформації для розробки виважених та ефективних управлінських рішень з ключових стратегічних, тактичних та оперативних питань функціонування суб'єкта господарювання тощо.

Об'єктом системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання є все те, що її забезпечує, а саме: персонал, інформація, сукупність майнових і немайнових прав, економічні інтереси суб'єкта господарювання, трансформація стану яких призводить до зміни рівня фінансово-економічної безпеки.

До суб'єктів системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання можна віднести осіб, структурні підрозділи або служби, які безпосередньо забезпечують його фінансово-економічну безпеку.

Серед функції системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання слід виділити [8]:

- превентивну функцію, яка передбачає використання комплексу профілактичних заходів щодо попередження та контроль настання потенційних загроз, а також спрямованих на недопущення чи зменшення фінансових втрат;
- стабілізаційну функцію, яка передбачає створення та підтримку рівноважного стану фінансового забезпечення суб'єкта господарювання що

сприятиме протидії внутрішнім небезпекам та загрозам;

- адаптаційну функція, яка передбачає створення системи швидкого та гнучкого реагування за зміни зовнішнього середовища та сприяє запобіганню порушень у сталому розвитку суб'єктів господарювання;

- захисна функція, яка передбачає створення вагомих фінансових протидій наявним загрозам та небезпекам, які можуть призвести до кризового стану суб'єкта господарювання;

- контрольну функція, яка передбачає здійснення контролю за фінансами суб'єкта господарювання та дотримання чинного законодавства стосовно виконання ним фінансових операцій.

Також серед функцій управління системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання слід виділити такі функції як: планування та прогнозування рівня фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання; організація заходів спрямованих на забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання; мотивація працівників до підвищення рівня фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання; моніторинг та контроль за рівнем фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Формування системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання передбачає дотримання певних принципів. Серед принципів формування системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання слід виділити такі як:

- системність (передбачає, що система фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання має охоплювати не тільки всі процеси, які відбуваються всередині суб'єкта господарювання, але й враховувати вплив факторів зовнішнього середовища);

- компетентність (передбачає, що питаннями забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання займаються висококваліфікований персонал);

- гнучкість (здатність швидко реагувати на фактори зовнішнього та внутрішнього середовища);
- надійність (гарантованість якості, достовірності та своєчасності надання інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень);
- оперативність (швидкість прийняття управлінських рішень, як реакція на зміну умов та факторів навколишнього середовища);
- безперервність (система фінансово-економічної безпеки повинна постійно захищати інтереси суб'єкта господарювання в умовах невизначеності та ризику) [3].

До основних критеріїв ефективності та надійності сформованої системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання можна віднести:

- забезпечення ефективного функціонування та сприяння сталому розвитку суб'єкта господарювання;
- підвищення рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та його продукції (товарів, послуг);
- підвищення інноваційної активності суб'єкта господарювання;
- недоторканість комерційної інформації та всіх ресурсів;
- своєчасне попередження кризових ситуацій та явищ, а також нейтралізація негативних факторів, які істотно впливають на функціонування суб'єкта господарювання.

Механізм забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання може формуватися шляхом використання фінансових важелів, певних принципів, фінансових методів, інструментів, правового та інформаційного забезпечення, а також фінансових досліджень, щоб досягти основних цілей функціонування суб'єкта господарювання.

При формуванні системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання необхідно враховувати вплив на неї факторів зовнішнього

та внутрішнього середовища, а також необхідно забезпечувати оперативне реагування на них та враховувати можливості суб'єкта господарювання швидко адаптуватися до змін у навколишньому середовищі. Особливу уваги слід приділити економічним, політичним та демографічним факторам, адже саме вони мають найбільший вплив на функціонування суб'єкта господарювання.

Отже, ключові структурні компоненти системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання наведено на рис. 1.

Рис. 1. Система фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання

Джерело: сформовано авторами

Отже, система фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання складається з низки взаємопов'язаних управлінських заходів організаційного, правового та фінансово-економічного характеру, які виконуються відповідними органами, службами та підрозділами суб'єкта

господарювання. Головна спрямованість цієї системи полягає в тому, щоб захистити інтереси суб'єкта господарювання від протиправних дій з боку реальних або потенційних носіїв загроз, які можуть призвести до значних економічних втрат та завдати руйнівної шкоди функціонуванню суб'єкта господарювання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, за результатами дослідження організаційних аспектів фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання, зроблено висновок, що формування та реалізація системи фінансово-економічної безпеки дозволить суб'єктів господарювання підвищити результативність своєї діяльності, та забезпечити сталий розвиток, а також сприятиме більш швидкому реагуванню на зміну факторів зовнішнього середовища.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на формуванні ефективного механізму управління системою фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Література

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 1 (91). С. 98-103.
2. Бондаренко О. О. Фінансово-економічна безпека підприємства: теоретичний та практичний аспекти. *Ефективна економіка*. 2014. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580> (дата звернення: 17.02.2025).
3. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія. За ред. Т. Г. Васильціва. Львів : Ліга-Прес, 2012. 386 с.
4. Зачосова Н., Назаренко С., Собко В. Формування системи фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання та стратегічне

управління нею у реаліях BANI World. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 23. С. 59-62.

5. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : навч. посібник / І. П. Мойсеєнко, О. М. Марченко. Львів, 2011. 380 с.

6. Огренич Ю. Стан та забезпечення фінансово-економічної безпеки промислових підприємств в умовах цифровізації економіки. *Економічний простір*. 2024. № 189. С. 12-18.

7. Подольчак Н. Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки : навч. посібник / Н. Ю. Подольчак, В. Я. Карковська. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 268 с.

8. Пшик Б. І. Формування системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва як основи стабільного їх функціонування. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/12.pdf (дата звернення: 17.02.2025).

References

1. Arefieva O. V., Kuzenko T. B. (2009) Ekonomichni osnovy formuvannia finansovoi skladovoi ekonomichnoi bezpeky [Economic foundations of forming the financial component of economic security]. *Aktualni problemy ekonomiky – Current issues in economics*. Vol. (91). pp. 98-103 [in Ukrainian].

2. Bondarenko O. O. (2014) Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstva: teoretychnyi ta praktychnyi aspekty [Financial and Economic Security of the Enterprise: Theoretical and Practical Aspects]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*. Vol. 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3580> [in Ukrainian].

3. Finansovo-ekonomichna bezpeka pidpriemstv Ukrainy: stratehiia ta mekhanizmy zabezpechennia [Financial and Economic Security of Enterprises in Ukraine: Strategy and Mechanisms of Assurance]: monohrafiia. Za red. T. H. Vasylytsiva. Lviv : Liha-Pres, 2012. 386 p. [in Ukrainian].

4. Zachosova N., Nazarenko S., Sobko V. (2022) Formuvannia systemy finansovo-ekonomichnoi bezpeky subiekta hospodariuvannia ta stratehichne upravlinnia neiu u realiiakh BANI World [Formation of the financial and economic security system of an economic entity and its strategic management in the realities of the BANI World]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation*. Vol. 23. pp. 59-62 [in Ukrainian].

5. Moiseienko I. P., Marchenko O. M. (2011.) Upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Management of the financial and economic security of the enterprise]: navch. posibnyk / I. P. Moiseienko, O. M. Marchenko. Lviv, 380 p. [in Ukrainian].

6. Ohrenych Yu. (2024) Stan ta zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky promyslovykh pidpriemstv v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky [The state and provision of financial and economic security of industrial enterprises in the context of economic digitalization]. *Ekonomichniy prostir – Economic space*. Vol. 189. pp. 12-18 [in Ukrainian].

7. Podolchak N. Yu. (2014) Orhanizatsiia ta upravlinnia systemoiu finansovo-ekonomichnoi bezpeky [Organization and management of the financial and economic security system]: navch. posibnyk / N. Yu. Podolchak, V. Ya. Karkovska. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 268 p. [in Ukrainian].

8. Pshyk B. I. (2021) Formuvannia systemy finansovoi bezpeky subiektiv pidpriemnytstva yak osnovy stabilnoho yikh funktsionuvannia [Formation of the financial security system for business entities as the foundation for their stable functioning]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*. Vol. 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/12.pdf [in Ukrainian].